

Маја Николић

Филозофски факултет, Београд - Србија

ВЕСТИ ЈЕДНЕ ВИЗАНТИЈСКЕ КРАТКЕ ХРОНИКЕ (MARC. GR. 595) О СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ИСТОРИЈИ

Апстракт: Византијску кратку хронику, назначену као Marc. Gr. 595, чији се рукопис чува у библиотеци Марћана, издао је 1981. године Е. Миони. Она је вишеструко занимљива. Најпре, највећи број њених вести забележили су преписивачи који су били савременици догађаја о којима оне сведоче, а многе њене вести, опет, не помињу остале кратке хронике. Неке од вести, пак, које се тичу српске средњовековне историје, не помињу не само друге кратке хронике, већ, колико је познато, ниједан савремени извор. Стога су до сада биле непознате српској историографији.

Кључне речи: Мионијева хроника, Јелена Драгаш, венчање, крунисање, Ипомона, велика схема

Византијска кратка хроника, Marc. Gr. 595, изронила је из мора грчких рукописа, који се чувају у библиотеци Марћана, у Венецији.¹ Рукопис у коме је, поред неких других текстова, она забележена, доспео је у Марћану 1624. године, као део мешовите грађе од двадесет фасцикли, у оквиру друге највеће донације грчких рукописа у историји ове знамените институције. На основу писма и филигранских знакова папира, на којем се хроника налази, издавач (Е. Миони), верује да је првих шест (од укупно седам), њених преписивача деловало између 1390. и 1420. године, а последњи, седми преписивач, око пола века касније. Управо је он додао још две вести, које су раније биле заборављене и које одударају од хронолошког редоследа, а које се, опет, односе на 1366. и 1434. годину. Нека друга, учена и новија рука забележила је и две нове вести, које се односе на 1512. и 1528. годину. Читава хроника, иначе, прати збивања између 1204. и 1462. године. Ова последња очигледно је и *terminus post quem*, на шта упућује и тип рукописа. Из садржаја белешки хронике може се наслутити да је њен аутор био неки византијски монах или свештеник, јер је своју пажњу превасходно поклањао вестима религијског карактера, нарочито онима које се односе на цариградске патријархе. У овој хроници забележене су и многе вести којих нема у другим кратким хроникама.²

1 Ову кратку хронику посебно је издао и дао основни коментар њених вести Е. Mioni, Una inedita cronaca bizantina (dal Marc. Gr. 595), Rivista di studi bizantini e slavi, Miscellanea Agostino Pertusi, tomo I (1981), Bologna 1981, 71-87 (у даљем тексту: Mioni, Una inedita cronaca bizantina), пошто је она постала позната научној јавности после објављивања тротомног критичког издања византијских кратких хроника које је приредио P. Schreiner, Die Byzantinischen Kleinchroniken I-III, Wien 1975-1979 (у даљем тексту: Kleinchroniken). Овом приликом желим да се захвалим проф. др Радивоју Радићу јер ми је на њу скренуо пажњу.

2 Mioni, Una inedita cronaca bizantina, 71-72.

У Мионијевој хроници, како је називана у научним радовима, који су користили поједине њене вести, налази се и неколико оних које се односе на српску средњовековну историју, а које, опет, до сада нису помињане у српској историографији. Није их обрадио ни Б. Ферјанчић у својој темељној и обимној студији, посвећеној вестима византијских кратких хроника, које говоре о историји Србије у XIV и XV столећу.³ Једна од њих је, међутим, веома значајна, јер није забележена, колико је до сада познато, у било ком другом савременом извору. Но, кренимо редом.

Прва вест хронике, која се односи на српску историју, посвећена је јединој византијској царици Српкињи, Јелени Драгаш Палеолог.⁴ Она саопштава да је "децембра 6900. године (1391) дошла у Град најпобожнија (εὐσεβεστάτη) госпођа Јелена, би венчана са царем господином Манојлом (εὐλογήθη μετὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουήλ) и беху крунисани 11. фебруара исте године (6900, односно 1392), у недељи Блудног сина (ἡ τις ἦν κυριακή τοῦ ἁσώτου).⁵

Као што је већ поменуто, ово је једини извор који, колико је познато, прецизно наводи време Јелениног доласка у Цариград. До сада се, на основу посредних информација, забележених у документима Пере (Галате), ђеновљанске колоније преко пута Цариграда, претпостављало да је будућа царица приспела у византијску престоницу нешто пре 7. фебруара 1392. године.⁶ Овај податак је, тако, веома драгоцен, јер се иначе о појединостима живота Јелене Драгаш јако мало зна.

Како је цар Јован V Палеолог умро 15. или 16. фебруара 1391. године,⁷ власт у Цариграду држала је његова супруга, царица Јелена Кантакузин Палеолог, у настојању да сину Манојлу сачува власт у граду, који су непрестано угрожавали Јован VII и његови савезници Османлије.⁸ Јер Манојло II Палеолог, који је 25.

3 Б. Ферјанчић, Вести кратких хроника о српској средњовековној историји, Глас САНУ 338 (1983), Одељење историјских наука, књ. 3, 145-170.

4 Под овим насловом је Драгутин Анастасијевић посветио, до сада, практично, једину посебну расправу Јелени Драгаш, ћерки моћног српског великаша Константина Драгаша (Д. Анастасијевић, Једина византијска царица Српкиња, Браство 30 (1939) 1-23, осврнувши се, пре свега, на малобројне познате биографске податке (= Д. Анастасијевић, Српкиња византијска царица, Београд 2004 (у даљем тексту: *Анастасијевић*, Српкиња византијска царица), где су прештампана сва три текста која је Д. Анастасијевић објавио у часопису Браство 30 (1939), 31 (1940) и 32 (1941), укључујући и преводе посмртних беседа које су, поводом царичине смрти, Генадије Схоларије, Јован Евгеник и Георгије Гемист Плитон посветили цару Константину XI Драгашу Палеологу, њеном сину). Значајне изворне податке који сведоче о политичкој улози Јелене Драгаш истакао је И. Ђурић, Сумрак Византије, Београд, 1989², 59-62, 64, 212, 245-248, 255, 340 (у даљем тексту: *Ђурић*, Сумрак). Просопографску белешку о животу Јелене Драгаш дао је и Х. Матанов у својој студији посвећеној "кнежевини Драгаша" (Х. Матанов, Княжеството на Драгаши, Софија 1997, 260-275). Основни подаци о њеном животу наведени су и у Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit, 9. Fascikel, Wien 1989, no. 21366 (у даљем тексту: PLP 9), где су узете у обзир и вести Мионијеве кратке хронике (Marc. gr. 595).

5 Mioni, Una inedita cronaca bizantina, 75.

6 P. Schreiner, Hochzeit und Krönung Kaiser Manuels II. Im Jahre 1392, BZ 60 (1967) 72 (у даљем тексту: *Schreiner*, Hochzeit).

7 P. Радић, Време Јована V Палеолога (1332-1391), Београд 1993, 460 (у даљем тексту: *Радић*, Јован V).

8 Јован VII био је синовац Манојла II, односно син Андроника IV и он је, према споразуму из 1381. године стекао, заправо, првенство у наслеђивању византијског престола, одмах иза свог оца, који је био први сацар свог оца, Јована V, додуше без епитета автократора. Другим речима, Јована V је, према овом споразуму, требало да наследи Андроник IV, а њега син Јован

септембра 1373. године био крунисан за василевса и очевог савладара,⁹ у то време налазио се у Малој Азији, где је извршавао своје вазалске обавезе према Бајазиту I. На вест о царској смрти Манојло је приспео у Цариград 8. марта 1391. године, али је био принуђен да напусти престоницу већ јуна месеца исте године, како би поново, као вазал, помогао османског владара у његовим походима по Анадолији.¹⁰ Манојло се, потом, вратио у Цариград крајем јануара 1392. године, где га је, како сугерише ова белешка, чекала будућа невеста. Престоницом је, и током овог његовог другог одсуства, управљала његова мајка.¹¹ Она је, очигледно, дочекала Јелену Драгаш.

Датум венчања и крунisaња царског пара, 11. фебруар 1392. године, који доноси ова вест, и до сада је био познат у науци. Забележио га је савременик и очевидац свечаности, руски ходочасник Игњатије из Смоленска.¹² Велелепност свечане Литургије, у оквиру које су, како се углавном верује, обављени венчање и крунisaње царског пара, и овога пута је очарала једног Руса,¹³ који је надахнуто описао читаву раскошну церемонију.

Игњатије, као и наша кратка хроника, такође бележи да је церемонија обављена у Недељи блудног сина, трећој недељи пред почетак Великог поста, што се данас, и поред неких првобитних двоумљења, усваја као прецизно.¹⁴

Има, међутим, у науци мишљења да је 11. фебруара 1392. године обављено само царско крунisaње Манојла II и Јелене Драгаш, а да је церемонија њиховог венчања претходила овом догађају. Неусклађеност у начину тумачења изворних података заснива се на ширем проблему нашег (не)познавања церемонија царских венчања и церемонија царских крунisaња у литургијском, богослужбеном смислу, што је, свакако, тема која превазилази оквире овог рада.¹⁵ Уместо је приметити да редослед догађаја, изложен у овој вести кратке хронике, такође сугерише такав закључак. Јелена Драгаш је стигла у Цариград децембра 1391. године, потом је венчана за Манојла II (εὐλογήθη μετὰ τοῦ βασιλέως κυρίου Μανουήλ), те су обоје

VII (уп. С. Мешановић, Јован VII Палеолог, Београд 1996, 46-47), што је, у том смислу, до децембра 1392. године компликовало Манојлов положај као будућег првог цара, а од децембра 1392. године, односно рођења Манојловог сина Јована VIII и права његових синова на царски трон. Смрћу Јована VII, 1408. године, ова опасност је за Манојлове наследнике била отклоњена.

9 Радич, Јован V, 374.

10 О овим Бајазитовим ратовима у Малој Азији cf. E. A. Zachariadou, Manuel II Palaeologus on the Strife between Bāyezīd I and Ḳādī Burhān al-Dīn Ahmad, Bulletin of the School of Oriental and African Studies 43, part 3 (1980) 471-481.

11 Бурпућ, Сумпак, 52-53.

12 G. P. Majeska, Russian Travelers to Constantinople in the Fourteenth and Fifteenth Century, Washington 1984, 105-113 (у даљем тексту: *Majeska*, Russian Travelers). Исто помиње и кратка хроника бр. 10 (Kleinchroniken I, 104), али она наводи погрешну годину, 6901. (=1393), Kleinchroniken II, 348.

13 Према легенди, испричаној у "Руском летопису", Руси су одлучили да приме хришћанство из Цариграда, пошто су, после Литургије у Св. Софији, којој су присуствовали изасланици руског кнеза Владимира, закључили да "на земљи нема таквог призора и такве лепоте" и да је "тамо Бог међу људима", Д. Оболенски, Византијски комонвелт, Београд 1991, 232.

14 Наиме, првобитно је Schreiner, Hochzeit, 75, нап. 28, оспорио тачност овог хронолошког податка Игњатија из Смоленска, смештајући церемонију у понедељак. Исти аутор је исправио своју грешку у Kleinchroniken II, 348. Тачност хронолошког податка Игњатија из Смоленска прихвата и *Majeska*, Russian Travelers, 417.

15 Такву тезу заступа и подробно је образлаже *Majeska*, Russian Travelers, 417-418.

крунисани 11. фебруара (καὶ ἐστεφθῆσαν).¹⁶

Кратка хроника, даље, неодређено бележи једну вест за коју њен издавач верује да се, по свој прилици, односи на битку на Ровинама.¹⁷ Вест саопштава да се 8. јуна 6903. године (1395) збила Бајазитова битка.¹⁸ Наиме, битка на Ровинама заиста се одиграла 1395. године, како то и наводи кратка хроника, али је њен датум погрешан. Зна се да се овај догађај збио 17. маја.¹⁹ Иако ова кратка хроника то не помиње, зна се, на основу других извора, да су у бици на Ровинама, као турски вазали, учествовали и кнез Стефан Лазаревић, господин Константин Драгаш, отац византијске царице Јелене и краљ Марко. Константин Драгаш и краљ Марко погинули су у овом боју, док се Стефан Лазаревић спасао бекством.²⁰ Међутим, додатну забуну у тумачење ове вести уноси наредна вест хронике. Она саопштава да је новембра 6904. године (1395) дошао у Град (Цариград) Жигмунд, краљ Угара (ὁ ῥῆξ τῶν Οὐγγαρων) на царевим галијама, "пошто га је поразио (ἐτάρκισεν) Бајазит и Французе (τοὺς Φραντζίσκους) на Дунаву (Δανούβιον)".²¹ Ова вест се, нема сумње, односи на време после битке код Никопоља, иако наводи погрешну, 1395. годину. Ваља подсетити да је и у бици код Никопоља Стефан Лазаревић ратовао као вазал на Бајазитовој страни.²² Стога се чини да се и претходна вест, која гоори о "Бајазитовој бици", односи на султанову победу над западним крсташима, 25. септембра 1396. године, посебно ако се има у виду да је Јилдирим био поражен у бици на Ровинама.²³

Следећа вест хронике, која се тиче српске историје, поново је посвећена Јелени Драгаш. Она приповеда да је "24. марта 6958. године (1450) умрла и мајка ових царева, најпобожнија августа госпођа Јелена, у божанском и анђеоском образу (ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος), названа (μετονομασθεῖσα) Ипомона (Ὑπομονή) монахиња."²⁴

Исту годину, али други датум царичине смрти, 23. март, навео је Георгије Сфранцис, хроничар породичне историје последњих Палеолога, у својим "Мемоарима".²⁵ Царичину смрт бележи и кратка хроника бр. 22,²⁶ али не наводи годину датум, те је ову вест П. Шрајнер датовао према Сфранцисовој хронологији.²⁷

16 *Mioni*, Una inedita cronaca bizantina, 75.

17 *Ibid.* 81.

18 *Ibid.* 75, 81.

19 Тачан датум битке на Ровинама утврдили су, независно један од другог и на основу различитих података, *М. Динић*, Хроника сен-дениског калуђера као извор за бојеве на Косову и Ровинама, Прилози КЈИФ 17 (1937) 51-66 и *Б. Сп. Радојичић*, Листина манастира Петре од октобра 1395. год. као извор за хронологију битке на Ровинама, Богословље 2 (1927) 293-301; *исти*, Једна глава из "Житија Стефана Лазаревића" од Константина Филозофа (Битка на Ровинама), Хришћански живот 6 (1927) 138-144.

20 Историја српског народа, II, Београд 1994, 54-55 (*С. Ђирковић*) (у даљем тексту: ИСН II).

21 *Mioni*, Una inedita cronaca bizantina, 75.

22 ИСН II, 58 (*С. Ђирковић*).

23 ИСН II, 54 (*С. Ђирковић*).

24 *Mioni*, Una inedita cronaca bizantina, 77.

25 Сфранцис је записао да се 23. марта 1450. године упокојила "ἡ ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει γενομένη αἰοίδιμος καὶ ἀγία δέσποινα ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονὴ μοναχὴ", Giorgio Sfranze, Cronaca, a cura di R. Maisano, Roma 1990, 104 (у даљем тексту: Sfranze, Cronaca).

26 *Schreiner*, Kleinchroniken I, 188.

27 *Schreiner*, Kleinchroniken II, 478.

Интересантно је, чини се, поменути да су се под истим монашким именом замонашиле још две владарке из дома Палеолога. Прва међу њима била је царица Јелена Кантакузин Палеолог, супруга цара Јована V Палеолога (1332-1391) и мајка цара Манојла II Палеолога (1391-1425). То је забележила и наша кратка хроника августа 6905. године (1397).²⁸ Ово је, такође, једна од вести које не помињу друге кратке хронике. Како то извештава Георгије Сфранцис, и Јелена Палеолог, ћерка деспота Томе Палеолога и супруга деспота Лазара Бранковића (ἡ βασίλισσα) пре него што се 7. новембра 1473. године упокојила на острву Санта Мавра (Кефалонија), замонашила се под именом Ипомона.²⁹

Уобичајено је било, а и данас је, да имена оних који се монаше почињу истим словом као и њихово дотадашње световно име. Таква пракса је била веома честа, али не и нужна. У случају три поменуте владарке, три Јелене, она се није поштовала. Рекло би се, међутим, да чињеница да су све три носиле исто монашко име није случајна.³⁰ Најпре је, дакле, под тим именом замонашена мајка Манојла II Палеолога, која је, како је речено, управљала Царством у време Манојловог одсуства и очигледно дочекала Јелену Драгаш у Цариграду. Чини се да је њено монашко име прихватила и Јелена Драгаш, из поштовања, узевши је као узор, или, можда, истичући своју припадност царском роду Палеолога, јер је, како то наглашавају неки савремени извори,³¹ по оцу била нижег ранга. Коначно, Јелена Палеолог, ћерка деспота Томе, такође владарка, као супруга деспота Лазара Бранковића могла је узети исто монашко име 1473. године, имајући као узор тада већ неоспорни ауторитет царице Јелене Драгаш и, евентуално, истичући своје порекло од царске лозе Палеолога, владајуће династије Царства, којег више није било, а које су срушили Турци Османлије.

Начин на који је, међутим, у нашој краткој хроници наведено да се Јелена Драгаш замонашила, даје простора, чини се, да се изнесе још једна претпоставка. Наиме, вест саопштава да је Јелена ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονὴ μοναχῆ. Обично се узима да се термин "анђеоска схима (образ)" односи на "велику схиму (образ)", односно други монашки степен.³² Како у

28 "... ἡ μετονομασθεῖσα Ὑπομονὴ μοναχῆ...", Mioni, Una inedita cronaca bizantina, 75. О Јелени Кантакузин Палеолог cf. PLP 9, no. 21365, где је, такође, узета у обзир поменута вест Мионијеве хронике. Ова вест доноси другачији датум царичине смрти у односу на доскорашња мишљења у историографији, јер се веровало да се Јелена Кантакузин Палеолог упокојила између августа и децембра 1396. године (cf. V. Laurent, La date de la mort d'Hélène Cantacuzène, femme de Jean V Paléologue, REB 13 (1955) 135-138; *idem*, La date de la mort d'Hélène Cantacuzène, femme de Jean V Paléologue. Une précision, REB 14 (1956) 200-201; D. M. Nicol, The Byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacozenus) ca. 1100-1460, Washington 1968, 135-138).

29 "...ἡ βασίλισσα κυρὰ Ἑλένη ἡ Παλαιολογίνα καὶ μοναχῆ γενομένη καὶ Ὑπομονὴ μετονομασθεῖσα", Sfranze, Cronaca, 192.

30 Исто мишљење изнео је и Р. Маисано, Sfranze, Cronaca, 105, нап. 2.

31 Sfranze, Cronaca, 110; Анастасијевић, Српкиња византијска царица, 82-84 (беседа Георгија Гемиста Плитона).

32 Н. Пальмовъ, Постриженіе въ монашество. Чины постриженія въ монашество въ греческой церкви. Историко-археологическое изслѣдованіе, Кіевъ 1914, 237, где аутор наводи да у Барберинском евхологију Св. Марка (крај VIII-почетак IX века) постоје молитве за τοῦ πρώτου или τοῦ μικροῦ σχήματος, односно први степен монаштва, али и за τοῦ ἀγγελικοῦ σχήματος или просто σχήματος, односно за други степен монаштва. Уп. такође и Н. Милаш, Православно црквено право, Мостар 1902, 699; Oxford Dictionary of Byzantium, III, New York-Oxford 1991, 1849 (A. M. Talbot); Енциклопедија православља, I, Београд 2002, 56 (+Сава еп. Шумадијски).

различитим изворима има много сведочанстава која представљају потврду честог одступања од овог правила, није нам намера да се иза ове претпоставке стоји чврсто. Она превасходно има за циљ да подстакне даља истраживања на ову тему, која, такође, излази из оквира овог рада.

Последња вест ове хронике, посвећена српској историји, тиче се деспота Ђурђа Бранковића. У њој је записано да је "25. децембра, индикта 5, 6965. године (1456) умро (έκοιμήθη) побожни деспот Србије, господин Ђурађ Вук (Γεώργιος ὁ Βούλκος).³³

Година деспотове смрти, коју наводи хроника, прецизна је. Њу наводе и неки други извори. То чини кратка хроника бр. 71а, наводећи само годину, 6965. (=1456).³⁴ Смрт деспота Ђурђа Бранковића су, природно, забележили и српски летописи, наводећи као датум 24. децембар 6965. годину (1456).³⁵ Оно што је интересанто јесте да хроника наводи и тачан индикт (5), што се не налази ни у једној њеној другој вести и што, такође, не наводе ни српски летописи, за које се може претпоставити да су о овом догађају били најбоље обавештени. Исту годину деспотове смрти, али, такође, без датума, доноси и Георгије Сфранцис, бележећи да ὁ τῆς Σερβίας ἄρχων καὶ δεσπότης κῦρ Γεώργιος ὁ Βούλκος ἀπέθανεν.³⁶ Смрт Ђурђа Бранковића поменуо је у свом делу и византијски историчар Критовул са Имброса, који га, међутим, назива Λάζαρος ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἡγεμῶν.³⁷

Рекло би се, на крају, да неке од претходно помињаних вести Мионијеве кратке хронике не само да употпуњују наша, иначе често врло оскудна, знања о знаменитим личностима српске средњовековне историје, већ истовремено, чини се, отварају и нека питања која заслужују темељније, па и, колико год је то могуће, прецизније сагледавање. Са друге стране, оне вести хронике, забележене у неким другим византијским, али и српским изворима, сведоче да су људи средњовековног, и у свим временима немирног Балкана делили не само исту судбину, већ и исте импресије, искуство и судбину.³⁸

³³ Mioni, Una inedita cronaca bizantina, 77.

³⁴ Schreiner, Kleinchroniken III, 161, 167.

³⁵ Љ. Стојановић, Стари српски родослови и летописи, Сремски Карловци 1927, бр. 712.

³⁶ Sfranze, Cronaca, 148.

³⁷ Critobuli Imbriotae Historiae, ed. D. R. Reinsch, Berlin - New York 1983, 96-99, 109, 112.

³⁸ Овај рад је настао на пројекту бр. 147022 под насловом "Последње столеће Византије и Србије" који финансира Министарство науке републике Србије.

Maja Nikolic

**THE NEWS OF THE BYZANTINE SHORT CHRONICLE
(MARC. GR. 595) ON SERBIAN MEDIEVAL HISTORY**

The Byzantine short chronicle, Marc. Gr. 595, was edited by E. Mioni in 1981, and it wasn't, thus, incorporated in P. Schreiner's critical edition of Byzantine short chronicles. Its news were, therefore, only partially used in several modern works (such are *Prosopographisches Lexikon der Palaiologenzeit*, 9. faszikel, Wien 1989 and *P. Paduň*, *Време Јована V Палеолога (1332-1391)*, Београд 1993). But those ones, dedicated to the Serbian medieval history, stayed fully unknown in the modern Serbian historiography. One of them, eventually, as far as it is known, is not mentioned in any other contemporary source, but this particular chronicle.

It is the news which testify that Jelena Dragaš, the only Byzantine empress of the Serbian origin, came to Constantinople in December 1391. Previously, it was considered that she arrived in the Byzantine capital a few days prior to her wedding to the emperor Manuel II, which took place in 11. February 1392. Consequently, this news arises the problem whether the above mentioned date was the one in which the wedding ceremony and the coronation ceremony both took place. It appears that this news strengthens the attitude of *G. P. Majeska*, *Russian Travelers to Constantinople in the Fourteenth and Fifteenth Century*, Washington 1984, 417-418 that the wedding ceremony occurred separately, before the coronation one.

It also seems that the news of the chronicle, which mentions the death of Jelena Dragaš, in 1450, as "ἡ διὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος μετονομασθεῖσα Ὑπομονή μοναχὴ" insinuates that she bore the *mega schema* or "greater habit", i.e. the highest level of monastic profession. At least, it urges further researches in order to bring together numerous contradictory sources referring to the problem of *mikron schema* and *mega schema*.

The other news of the chronicle, concerning Serbian medieval history, are recorded in other sources, in the Byzantine as well as in the Serbian ones, but thus confirmed, all of them suggest remarkable acquaintance of medieval men's impressions, experiences and, finally, fate throughout the Balkans.

